

A
M A D A R A K R Ó L
különös tekintettel az Erdélyben

honos fajokra.

GR. LÁZÁR KÁLMÁNTÓL.

(A muzeum egyl. tudom. 5. ülésében jul. 31-kén).

A természettannak, fájdalom még ma is vannak ellenei. Némelyek síkra kelnek ellene, mivel elfogult nézetök szerint a természettan előli a költészetet; mások elkeseredett harezot vívnak ellene a vallás felvett vértje alatt; küzdenek; mindegyik rész fél, hogy a való ismerete lerántja k'pzeleti világából, a másik, mivel hatalmáért remeg, hatalmáért, mely nem a realen alapszik, s ezt kifürkészni azon tudomány feladata, melynek lobogóján minden körülmények között változatlanul e jelszó áll: „igazság minden áron.“ E fényes, még évszázunkban is nagyon merész jelszó, már magában elég világosan kitünteti, hogy minő nagyszerű a természettan feladata, elhivatása, de e jelszó ezen tudománynak egyszerűsminál alapköve, mely nélkül fenn nem állhat, a mely által fényes jövője rendithetlentül megalapítatik örökre; a mellyel már magában lefegyverzi ellenecinek egész táborát.

Ezen lobogó alatt már is oriai vívmányokat tön—oda mutathatunk műveire — a gyárok sokféle gépeire, a vasúttakra, melyek mind megannyi életerek hálózák bé a földet, a föllegeken felülemelkedő léggömbre, a telegráfra, a mikroskopra, mely egy nem sejtett világot tárt fel előttünk, a távcsőre, melynek segítségével naponkint új égitesteket fedeznek föl, és mind ezt látva meg kell győződünk affelől, hogy e tudomány már ma is oriai befolyással hat, de egyszermind azon sejtetem támad bennünk, hogy a jövőben a népek életének átalakulását várhatjuk e tantól, mely gyermekezipőit még alig veté le, és már is sejtetünk engedi, hogy egykoron minden idők leghatalmasabb reformátora leend.

Ma már uralkodik a tér és idő felett.

Ma már semmit sem árthatnak az ellene szórt anathemák, mint nem árthatnak a granitszirtnek a reálövölt nyilak.

Holnap?

Egy lépést tesz előre — még csak néhány lépés — mert lépései oriaiak — és hatalma által át lesz alakítva az emberiség, miként maga a természet alakítja át naponkint a földtekét.

De ez a holnap?

Fogalmaink szerint még nagyon távol van, talán egy, talán csak is több emberélet hosszúságu idő után leend jelenné. — De lehet-e ez máskint, mikor e tudomány, mely az örökkévaló természet törvényeit fürkészi, roppant munkája mellett minden nyomon még az elöitélet és roszakarat által gürdített akadályokat kell hogy levívja útjában. Hanem ez magán a tényen semmit sem változtat, sőt nézetem szerint tevékenységre kell hogy buzdítson minden hivatottat, csak is akkor teljesíthetvén a természettan missióját, ha sokan lesznek, kik közreműködnek és a legkülönbözőbb úton gyűjtött szellemkincseket összehordják; ebben pedig nincs okunk kételkedni. Naponkint látunk elszánt férfiakat, kik az eleikbe ezer alakban álló iszonyokkal merészen szembe szállva nem irtóznak vissza a sarkvidék jéghegyeitől, sem Afrika égető napjától, kik éhség-, betegségektől környezve, elhagyatva az egész világtól, nem dicsvágytól vagy kincsszomjtól vezérelve, csak is a tudományok számára szellemi új hódítványokat teendők, áldozzák életüket. — És az újkor ime hősei, kik a valódi hősiesség ismertető jelét szívükben s tetteikben egyenlően hordják, nem ok nélkül fáradoznak — a világ elfelejtheti neveiket, de akár égető napsugarak vagy éjszak hidege okozta vesztüket, akár az éhség gyilkolta meg, vagy vadnépek kezei között vértettek el, halálok nyugott lehet; mert azon öntudattal mulnak ki, hogy a legfenségesebb tant segítették czélja felé, melyet el is fog érni.

És mikor czélja el lesz érve, akkor egy új,

fényt árasztó esillaggá fog válni, melynek világánál tisztábban fogunk látni; akkor meg fogunk affélől győződni, hogy a világegyetemben minden egyes tünemény határozott helyét, minden egyes lény feladatát tölti bé. Akkor el lesz osztatva az a sötét árnyék, melyet mult százak éjje még; a mai kor népeire is vet, s a melynek befolyását naponkint tapasztalhatjuk megrögzött előítéletekben, babonákban, melyek megannyi nehéz lánczokkint tartják vissza az emberiséget az előhaladásban. És e hosszú sötét árnyék closzlása annál örvendetesebb leendő, mivel az nem csak a miveletlen látkörét homályosítja el—fájdalom nem—kiterjeszti szárnyait az a miveltekre is. — Én magam ismertem különben mivel férfiakat, kik a lelkek járásában, kopogó szellemben, törpe barátban, tánczoló asztalban, angyaloktól megszállt lényekben hittek, de aztán bezzeg fogalmuk nem volt a természeti erők működése felől, a természet örök törvényéről, a melynek minden alája van vetve a mi volt, van és lesz; a kik úgy a hogy ismerték nemzetek történelmét, de a földet, melynek mindnyájan polgárai vagyunk, nem; sőt nem ösmerik még önmagukat sem, nem ösmerve fejlődését az emberi testnek, melyet kiesnylőleg nemeseb lényök hüvelyének szoktak nevezni.

Azonban ezzel még nincs megoldva feladata. — E tudományak arra, hogy az emberiséget boldoggá tehesse nyugalmat kell hogy szívünkbe öntsön, mert ő békítő Isten és a világ, természet és szellem között. Épp' ezért nem érheti bé avval, hogy a kénytelenségnek engedve a természet törvényeinek létét elismerjük, de túlfelől a természettől azt kívánjuk, hogy e törvényekkel ellenkezőleg működjek; hanem azt kell kívánnia, hogy a nagy egész mindenség egységét elismerve felfogjuk hivatunkat, és alkalmazkodjunk a természet törvényeihez. Midőn ez el lesz érve, midőn a természet az előítéleteket halomra dönti, kimutatja, hogy azok, kik e tan ellenségei, ellenségei az emberiségnek, mivel készakarva sötétben bolyongni engedék, hogy uralkodhassanak felettök, akkor fogja béfejezett küldetésének diadalát ülni, akkor fognak a népek átalakulva egy új, boldogabb korszakba lépni, és az emberiség megragadandja a természet törvényét — mi ellen addig vívott, hogy azt erkölcsi törvényé emelve feldegitse a legnemesb értelemben vett működés hajnalát.

Készakarva nem terjeszkedem tovább, nem szóllok azon anyagi haszonról, melyet a természetnek kifejtése az egyeseknek és az egész emberiségnek nyújt, hanem bevonva vitorláimat szűkebb térre szoritkozom jól érezve, hogy e tér is mily oriási, mennyi fürkészni valót jelöl még napjainkban is ki: értem a természetnek egyik legérdekeseb, legszükségeseb részét az állattant. De vonjunk még egy pár vitorlát bé, evezzünk még szűkebb öbölbe. — Oh ne féljünk, oriási világ fog itt is bámuló szemünk előtt föltárulni. Szoritkozunk az állattant egyetlen osztályára, szóljunk csak is a madarakról.

Mi—mi tőrés tagadás—kissé hátra maradtunk úgy a természetrajzban, mint általában a természet-tanban. Természetes tehát, hogy annál kevésbé mivelünk egyes ágait és így az ornithológiában is kevésbé emelkedtünk a dilettantismus színlapján felül.

Kitől e téren sokat várhattunk, Zeyk Miklós tanár, korán elhunyt, és így csaknem egyedül maradt Stetter Vilmos mérnök úr, ki e mezőt nálunk merőben parlagon találta, s kinek fáradszatlan szorgalommal összeszerzett gyűjteményének felhasználásával adhatá ki Bielz Albert úr Erdély gerincesseinek faunája czfmű művében a nálunk honos madarak névsorát.

De ezzel meg van-e minden téve teendőinknek ez osztályában?

Ha rá gondolunk Cuviernek arra a mondatára: hogy egyetlen fecsképar életének kifürkészésére alig elegendő egy emberélet, meg leszünk affélől győződve, hogy Stetter úrnak sem sikerülhetett ornithológiánk teljes kimiveése, hogy e téren nálunk még sok fürkészni való van, mely nem egy, de több szakértnő munkásságát igényeli, annál inkább, mivel égaljunk különbözősége miatt madárfaunánk vidékek szerint nagyon különböző, és Erdély azt a tüneményt mutatja fel, hogy hazája éjszak és kelet madarainak, minők a Phalaropus hyperboreus, Colymbus arcticus, Merops apiaster, Pastor boreus sat. Ezen kívül Erdély fekvésénél fogva nevezetes átvonulási pont, miért elkerülhetlenül szükséges, hogy egy és ugyanazon időben különböző vidékeken történjenek észleletek.

Eddig azonban mint fennebb is említém, Stetter uran kívül nem igen sokan foglalkoztak nálunk komolyan az ornithológiával, és én részemről Csató Jánoson kívül*) mást nem is tudok, kivéven néhány gyűjtőt. — Így tehát természetes, hogy még eddig honi madárfajaink teljes jegyzékét sem bírjuk, és bizton állithatjuk, hogy ha a Mezőség tavai és székelgyűlő erdei kellőleg ki fognak fürkészve lenni, a mai jegyzék tetemesen fog szaporodni annyira, hogy Erdélyt kellend e tekintetben Europa leggazdagabb országának tekintenünk.

Ornithológiánk ily állása mellett azt hiszem, helyeselni fogja a tisztelt gyülekezet, ha egyelőre eltérve azon szándékomtól, hogy első felolvasásommal im e tárgyat válasszam: „a madarak családi körükben, adalékul az állatok lélektanához“, jelenleg csak is általam kiegészített névsorukat és az idei tavaszon általam a Maros vonalán átvonulásukról való észleletemet közlöm.

Mielőtt azonban a nálunk honos fajok elészámolásához fognék, nem tehetem, hogy pár szót ne szóljak kedvenceim érdekében.

Honunkban is némely helyeken egész elkésredettséggel folytatnak irtó háborut a madarak ellen, különösen a falusi gazdák; nem rossz indulattal, nem inyenzenésből mint Olaszthonban, hanem attól a megrögzött előítélettől vezérelve, hogy a madarak terményeikben végtelen károkat tesznek. Persze ezáltal csak maguknak ártanak mint Cicero fűsvény földmivessze; de feltudható-e ez nekik, mikor egy Hallei tanár is közelebről kiadott terjedelmes és sok tekintetben figyelemre méltó természetrajzának II. kötete 1-ső lapján szóval szóra ezeket mondja: „Valamint az emlősöket valódi értelemben az ember

*) Földbirtokos Konezán.

haszonhajtó állatainak nevezhetjük, akként nevezhetnők a madarakat mulattató állatoknak: többet játszadoznak mint a mennyi hasznot hajtának, többet mulatoznak mint a mennyit dolgoznak.

Minő képzelet lehet e tudós tanárnak a természet egységéről, miként egyeztetheci össze ezen állítását azon megezáfolthatatlan tényvel, hogy a nagy mindenségben minden egyes lény egy feladatot kell hogy betöltsen? Avvagy lehet-e szándoka a természetnek az egész láncolatában egy összekötő szemet, egy egész állatosztályt több ezer fajjal csak is azért alkotni, hogy tarka tollazatuk és csicsergésük az embereket gyönyörködtesse? De én nem akarok jelenben senkivel polemizálni, és csak is azért idézem, egy tudós tanár szavait ismételve, e ferde nézetet, hogy bebizonyíthassam mennyire nem csodálkozhatunk a nép előítéletén, midőn korunkban még egy szakfőú is ekként beszél.

En az idézett nézettel merőben ellenkezőleg azt állítom, hogy állatoknak ez az osztálya, egyike a leghasznosabbaknak az emberre nézve. Csak néhány fajok p. o. a sajátképpen zenérek, pintyek és ezin-kék rendből pusztulnának végképp ki, és a mezei gazdaság oly érzékeny hátralökést szenvedne, melyet kiépílnie nem tudom minő úton sikerülne? Mert azon munkát, melyet az embernek emez igénytelen munkatársai részint táplálkozásuk végett, részint csupa mulatságból végeznek, oly tetemes költséggel és még is oly hiányosan végeznék, hogy végre minden igyekezetének sikerülte felett kétségbe esnék.

A honnan a madarak ciftünnének, néma, kihalt lenne a tájék, fái lombtalanok, elébb viruló gabnavetései elsilányultak, rétei virágtalanok, mintegy leégetett prairie, mintha az egész táj felett egy átkos hatalom uralkodnék, melynek millió meg millió rovarokból álló sergei lepnének el minden fát, minden bokrot, minden virágot, intve az emberiséget ez által, hogy ne akarjon bölcsőbb ienni a természetnél, ne igyekezze megszakítani az általa alakított láncolatot, ne törekedjék keresztezni útait, mert bűnhödni fog.

Ha már csak speculativ szempontból is indulok ki—mit nem örömet teszek— azon esetben is csak azt kell állítanom, hogy az emberiség végtelenül lekötelezettje az állatok imez osztályának, melynek még játéka is hasznunkra szolgál, és a melytől még is mindent megtagadnak, pusztá játékszerré alacsonyítják le, s már a 6—7 éves gyermek eszközön törí fejét, melyeknek segélyével ezeket az emberrel szembe mindig védtelen állatokat pusztíthassa. Sőt azzal sem érve bé, kebellázító kegyetlenséggel szeméit kitolja, hogy gyönyörködjék fájdalmas énekében, melynek minden hangjában az oly nehezen nélkülözhető világosság utáni sovárgás van belőntve; vagy hogy mulasson rajta a mint a szemfényétől megfosztott állat egyenesen fölemelkedik, mindig feljebb, nem merve oldalirányt venni, míg végre kimerülten, reszkette, dobogó szívvél bukik alá a kegyetlen, nevető gyermek lábai elé. De nem csak a pajzánság vezet ily tetre, megteszi azt minden madárárus, mert a megvakított madár éneke melább, érzéssel telibb és elegen vanuak, kik annál jobban fizetik kegyetlenségét.

Bizonynyal minden nemesb szívvél felruházott ember kárhozzatni fog ily eljárást, de vajjon merőben kemény szívűség-e az okozója? Szerintem nem. A madárárusnak eszébe sem ötlük, hogy ő kegyetlenséget követ el; nézete az, mi a nagyközönség között átalánosan el van még napjainkban is terjedve, hogy az állatoknak ninesen lelkek, azaz nem tudnak gondolkozni és őket a természet egyedül azért alkotta, hogy az ember kénye, kedve szerint felhasználja, mint bárminő ködarabot, melyet, ha a szükség úgy kívánja, darabokra tördelünk. Ezen nézet rejlik a fentebb idézett tényekben, és ezt követve jogosultnak érzi magát a természettanban járatlan az állatokkal kénye szerint bánni, mit sem törődve szenvedéseikkel.

Ily eljárás reám szomorítólag hat, én ezt látva nem csak ama szerencsétlen áldozatokat sajnálom, de meggyőz egyszersmind affelől, hogy még sok sötét fátyolt kell széttépnünk míg végre a valódi civilizatio fényes napjába nézhetünk; sok előítéletet kell leküzdenünk, melyek megannyi láthatlan szálak, és még is hálót fonnak körülöttünk, mely az elhaladásban gátol.

Lehet, lesznek olyanok, kik érzélgéssel fognak vádolni, kik azt mondják: „ez az ember jobban elhajítja a sulykot mint a francia Michelet, ki azt állítja, hogy az ember nem lakhatná a földet, ha a madarak nem tették volna számukra lakhatóvá.”

Azonban a ki a fentebb mondottakat komolyan elgondolja,

a ki nem egyoldalú szobatudósok, avvagy a mi még rosszabb, könyvgyártók művei után indul, hanem észleleteit magából a természet nyílt könyvéből meríti, az átlátja, hogy a természet az egyszerűtől (vagy legalább annak nevezettől) a szerkeztetthez, complicalthoz vezetve fel legfőbb remekéig az emberig, szóval a sejtállattól (Zellenthier), minden renden át a legtökélyesebbig, fokontint és megszakadás nélkül mind tökéletesebb, fejlettebb alakokat állít elő, melyek mind hasonlóbbak egy vagy más tekintetben az emberhez, mondhatnók, emberiebbek. Egy oly láncolatot állított elé, melyben minden osztály egy egy szemet képez, és így annak kiegészítője; szóval, hogy Okennek egy szép és sokat kifejező mondatával éljek: „az állatország a szétdarabolt; legtökélyesebb állat az ember.”

Az, a ki ezen meggyőződésre jut, az bizonyosan feloldott engem ama vád alól; mindenenek felett pedig nem fog többé lenézéssel tekinteni egy vagy más állatosztályra; nem fogja azok létezésének szükségességét kétségbe vonni, nem fogja az állatokat potom haszonért pusztítani, még kevésbé pedig kinosni, mert átérti, hogy azok is—kivált a fejlettebb szervezettek, minők a madarak is—értelemmel és érző szívvél vannak felruházva.

Itt valóban csábító alkalom nyílik számomra, hogy képét adjam az állatok, különösen a madarak értelmisége és gyöngédebb érzelmeinek, melyet európai híri szakfőúiak észleleteivel támogathatnék; de hisz a ki nem sajnálja a fáradságot, maga meggyőződhetik naponkint affelől, kísérje csak figyelem-

mel ez állatkákat, nézze csak minő tanulékonyok, némelyike minő háládatos, nézze minő művészetet fejtenek ki fészkek építése körül, miképp búsongnak elvesztett társuk után, miképp védik önfeláldozással fiaikat, és miképp növelik fel a fajokbeli árván maradt fiókákat: mi, mind nem lehet az úgynevezett vakösztrön szüleménye, melynek az állatok minden cselekvését tulajdonítják, s a mi nem egyéb, mint saját tudatlanságunk diplomája.

De térjünk át Michelet imént említett állítására. Én azt legalább részben aláírom. Eszméje nem légből kapott és azt bizonyítja, hogy ellette a természetnek a madarak elrendelésökbéli gondolatját, és ekkint mélyen hatott annak titkába.

Egyetlen futó tekintetet vetve imez állatok életmódjára, azonnal kevésbé fogjuk túlzottnak találni a francia író mondatát. Nézzünk körül erdőn, mezőn és mindenütt ezer meg ezer madarat fogunk látni, melyek mind rovarokkal vagy hasznos növényeket előlő gyom magvával élnek, ha ehhez hozzátesztük még, hogy gyomruk melegségénél fogva mily nagy mennyiségű táplálékra van szükségök, hogy p. o. egyetlen pár czinke (*Parus major*) míg fiait fölneveli 300,000 hernyót pusztít el, melyek képesek volnának 100 gyümölcsfánál többet tenni 2 évre terméketlenné, úgy hiszem mindenki átlátandja, hogy a mezei gazdaságra nézve minő szükségesekek kivált az apró madarak, és megkegyelmez a zeneszereknek és czinkéknek. De ez nem elég. Én részéről alig ismerek oly madárfajt, melyet feltétlenül károsnak nevezhetnénk; ellenben teméntelen sok olyant a melyet üldöznek s pedig épp' olyan szükségesekek nem csak a természet háztartásában, hanem a mezei gazdára nézve is, mint akárminő éleltesi szabadalommal kiállított állatfaj. A természet kijelölte mindeniknek munkáját, és valamint azt neki életfeltételévé, úgy az emberiség hasznára tevő. — Így a Zenérek, például csak a sima rovarokkal élnek, s azok túlszaporodásának vetnek gátot; holott a Pintyek és ezek között különösen az annyira üldözött házi és mezei verebek (*Fringilla montana et domestica*) mindenféle hernyót pusztítanak, különösen a gyümölcsláknak oly ártalmas fajokat, minők a *Papilio crataegi*, *Phalaena dispar*, *Phalaena bombyx neustria*, *Tinea pomonella*, *Geometra brumata* s a t. A varjak, kivált a vetési varju kérérlhetlen ellenségei az egereknek és eserebogaraknak, az apróbb baglyok éji lepékkal és számtalan fajú rovarokkal táplálkoznak sőt még az oly sötét kinézésű, erős fegyverzett, vérszomjas ragadozók, eme légbeli kérérlhetlen zsiványok sem szükségfelettiek. Ők is a természet szolgálatában állanak, nekik is ki van jelölve munkakörük. Nálunk kevésé észrevehető a haszon a melyet hajtanak, de sem faj, sem számra nézve nincsenek is nagy mennyiségben. Legtöbb példányban mutatkoznak a Vércse (*Falco tinunculus*) vörhenyeges lábu solyom (*Falco rufipes*), közönséges Ölyv (*Buteo vulgaris*), melyek legnagyobbbrészt egerekkel táplálkoznak, kivált az utolsó, s mégis azt látjuk leggyakrabban, mint tudatlansági jelvényt a falusi gazdák kapuján kifeszítve.

De tekintsünk a forró égövre, hol a dús növényzet közt millió meg millio veszélyes rovar él felfegyverezve a legfinomabb foggal, fűrészszel, fűrővel, hol számtalan mérges Reptiliák leskelődnek a kevésbé gondos útasra, hol az elhaltak testeit hallállal fenyegetik az élőket. Minő fegyverrel küzdhetnek az ennyi oldalról fenekedő, ennyi alakban fenyegető, ennyi alakban megjelenő néha alig látható ellenség ellen, ha ott a természet nem gondoskodott volna az által, hogy a madarakat alkotó? A fecskék, lappantyuk, legyészek s még sok másnemű madarak folytonos hadat viselnek a rovarok irtózatot taborai ellen; a kigyászó bapsa, ibisek sat. végtelen számú mérges reptiliákat emésztnek fel napokint; végre ama sötét, fenyegető képű ragadozók teszik a maguk kötelességévé a dögök eltakarítását. „Reggel, midőn a nap már feljött és a kokuspálma levelei félig kinyilnak, ekkor nyitják fel rubinveres szemeiket az ezen fák ágain alvó Urubuk. A korány munkára hívja őket. A tunya Áfrikában száz meg száz falu vár reájok, Amérikában, Délipanamában szorgalmas munkásokként kell hogy az utcákat tisztogassák mielőtt az elhullott testek a nap hevéttől rothadásnak indulnának. Csak rövid napokra szünetnek meg munkájokat, és a pestis uralkodnék az egész országon.“ Így szól Michelet a ragadozó madarakról.

Im itt csak néhány fajt és nemet említék meg, azonban úgy hiszem ezek elősorolása is elegendő volt kimutatnom azt, hogy az állatok imez osztálya minő fontos szerepet játszik a természet háztartásában, mennyire lekötöztettjei az emberek, és minő nagy mértékben érdemlik tőlünk a kiméletet, melyben oly kevésé részesülnek.

De el lesz-e ez a czél érve ily felolvasások által? át fogják-e általánosán az emberek azt látni, hogy minő tévúton jártak, midőn ellenségeiknek tekintik legjobb barátaikat? Nyomban és egyenesen magam is azt hiszem, alig. De közbevetőleg igen is. Az igaz, hogy a kisebb gazda, kinek fejtegetéseink tudomására nem esnek vagy mély behatást nála nem tesznek, szintoly átalkodva üldözi a verebeket, czinkéket, varjakat száz meg száz muzeumi felolvasás után is, mert hisz' abból legfőntebb egyes hangok fognak hozzáig és a népig hatolni.

Hanem, ha mindnyájunk javára, jobbléttünk előmozdítására az idevágó és még számtalan más balfogalmakat meg akarjuk semmisíteni, akkor minden erőnk-ből arra kell törekednünk, hogy a természettan, különösen pedig a természetrajz nálunk is népszerűvé legyen, szakférfiaktól kidolgozandó természetani és természetrajzi munkák által. Mikor ez meg lesz, midőn egy jó rajzokkal kiállított, a tudomány színvonalán álló, és minden honi fajainkat kimerítőleg tárgyaló Erdélyi ornithológiát fognak magyar nyelven kiadni és az közkézen forogni, akkor hiszem, hogy a nép meg fog szünni a madarakat üldözni, sőt azokat kimélendi és azon fog törekedni, hogy eme szövetségeseinek minél nagyobb mértékben segítse az elszaporodását, mint külföldön már sok helyt történik különösen a seregélylyel, füstfarku dalárral

(*Sylvia phoenicurus*), vörösbegyű zenérrel (*Sylvia rubecula*) és a czinkék több fájával. De az olyan szakmunka, mely által ezt a czélt el lehetne érni költséges kiállításánál fogva, és mivel igen nagy közönségre legalább egyelőre nem számíthat, kiadóját nem sok anyagi haszonnal kecsegteti. Azonkívül ha nem compilatiókból van összeállítva — és egy ilyet annál kevésbé ohajtunk, mivel tapasztalati tény az, hogy különböző országokban, különböző ugyan azon faj életmódja, sőt még tollazata is — mondom, ha a szerző nem írja össze munkáját másokébol, hanem e honban tett saját észleletei nyomán állítja össze, akkor czélját vagy nem fogja elérni egy maga, vagy pedig csak is oly fáradsággal és költséggel viheti ki, mely végre is kimeríti. — Véleményem szerint azon szakférfiut, ki megirandja Erdély ornithológiáját, ezen Scylla és Charybdisből csakis ez út vezetheti ki, tudniillik, ha mindenki, ki természettannal foglalkozik e szakba eső észleleteit, tapasztalatait közzé teszi. Erre a muzeumi felolvasások bő alkalmat nyújtanak. Legyen az egyes által összegyűjtött anyag sok vagy kevés, szívesen lesz az fogadva, csak legyen az utolsó betűig igaz; mert egyetlen könnyelműség, elegendő ismerethiány, avagy hiúságból elferdített adat oly nehézségeket gördít a vizsgáló elébe, melyet az alig képes helyreigazítani.

Ily szellemben akartam én is eljárni, midőn jelen felolvasásomban a következő adatokkal járulok hozzá, e czélhoz addig is, míg közelebből alkalmat veendek magamnak többet is adni. Most csak is a nálunk honos madárfajok névjegyzékét és az ideai tavaszi átvonulásról gyűjtött jegyzeteimet közlöm.

Bielz Albert úr Erdély gerinczessoi faunájában 277 madárfajt számlál fel. Közülök 9 faj házi állat. Osztályok szerint a következők:

Ragadozók (Rapaces)	37 faj,
Küszók (Scansores)	13 "
Verébfélék (Passeres)	109 "
Galambfélék (Columbae)	5 "
Tyúkfélék (Gallinae)	12 "
Gázlók (Grallae)	51 "
Úszók (Palmipedes)	50 "

Én és Csató János úr Koneczán ezeken kívül még 15 fajt találtunk, u. m.

Pandion haliaetos, találtam Benzenczenen, Buda Elek Oláh-Bretyén;

Corvus corone, én Benzenczenen;

Sylvia nisoria, Csató Koneczán és Szászsebest;

Alauda alpestris, Oláh-Bretyén;

Alauda calandra, Koneczán;

Emberiza cirrus, Koneczán;

Charadrius morinellus, Csató Koneczán, Salzer úr Brassónál;

Charadrius albifrons, Csató Alvinczen;

Tringa schintzii, Csató Oláh-Bretyén és Alvinczen, én Miháczfalván;

Tringa temminkii, Csató Koneczán;

Tringa minuta, Csató Alvinczen;

Phalaropus cinereus, Csató a drassai tón;

Larus flavipes, dtto dtto

Anas cana, én Benzenczenen;

Sterna anglica, Csató Koneczán.

E szerint Erdélynek 292 madárfajja van, és ezek között egy olyat mutathatunk fel, mely tudtomra még eddig az európai madarak névjegyzékében sehol sincsen felvéve, ez az *Anas cana*, melynek leírását adtam a szebeni természettani társulat Közleményeinek 1859-ki decemberi füzetében. Ha pedig minden nagyobb tava és erdössége Erdélynek ki lesz fűrészelve, bizonyosan tetemesen szaporodni fog ezen jegyzék úgy, hogy Magyarhont és a Dunai fejedelemségeket kivéve, e tekintetben honunkkal egy szomszéd tartomány sem fog versenyezhetni, sőt kiterjedését tekintve Európával szembe is úgy tűnend fel, mint igen gazdag ország, feltaláltatván szük határai között a nagy Európában honos madárfajok kétharmada — lehet még több. Hogy pedig az a véleményem, miszerint faunánk e tekintetben szorgalmas vizsgálatok által gazdagítható, éppen nem alap nélküli egyéni feltevés, azt az a tény is bizonyítja, mely szerint biztostudósításaim vannak affelől, hogy a *Loxia pytiopsittacus* N. Szeben környékén a *Fringilla erythrina* pedig Tölgyesnél eléjön, és ezeket valamint egy pár úszó madarat, melyeknek Mezőségi tavakon való tartózkodásáról értesítve vagyok, csak is azért nem vettem fel jegyzékembe, mivel magam nem láttam s Erdélyben talált példányokat nem bírok.

A mi a madaraknak ez idei tavaszi átvonulását illeti, azt én a Maros völgyén nevezetesen a volt Hunyadmegyében Benzenczenen és környékén le Szászvárosig és Piskiig észleltem.

Az idei vonulás egyáltalában nem tartozott a gazdagabbak közé. Az úszó madaraknak és gázlóknak különösen, igen gyéren volt viselve a képe szintűgy fajokra, mint az egyes fajok mennyiségére nézve.

Legerősebb volt a vonulás martius 28. és 29. két zivataros napon. Ekkor a kácsogó réczék (*anas querquedula*) ezer egynéhány százból álló csapatban jelentek meg; továbbá néhány szürke gém (*ardea cinerea*), törpe lilik (*charadrius minor*) és közönséges libuczok (*vanellus cristatus*), azonban rövid pihenés után tovább vonultak, úgy hogy 30-án merőben puszták voltak a tavak, öntések és a Maroson is pár vákogó ruczán (*anas boschas*) kivül semmit sem lehetne látni.

A fenyő rigó (*Turdus pilaris*) csak nem egész télen át tanyázott nálunk, nagyobb csapatokban pedig februarius közepétől kezdve mutatkozott.

Seregély (*Sturnus vulgaris*) egyegy példányban februar végén jelent meg.

Kékes örvöly (*Circus cyaneus*) februar végén hasonlólag, de már pár nappal később jött a hamvas örvöly (*circus cinerascens*).

Vad galamb (*Columba oenas*) februar 26-kán kis csapatokban, pár nappal később már seregesleg a mezőn.

Alauda arvensis (mezei pacsirta), megszólalt márczius 2-kán.

Alauda nemorosa (erdei pacsirta), mutatkozott márczius 6-kán.

Saxicola rubecula (fekete torku sziklár), márczius elején.

Vanellus cristatus (közönséges libucz), márczius 8-kán; ugyan ekkor

- Anas acuta (nyilfarku récze),
- „ penelope (sipos récze),
- „ crecea (apró récze),
- „ querquedula (kácsogó récze).

Márczius közepén:

- Aquila naevia (lármás sas),
- Sylvia rubecula (veresbegyi zenér),
- „ tithys (veresfarku zenér),
- „ phoenicurus (füstfarku zenér),
- Anthus pratensis (réti pipiske);
- Scolopax gallinago (közönséges szalonka),
- Gallinula chloropus (rendes nádú),
- Anas leucophthalmus (fehérszemű rucza),
- „ marilla (hegyi rucza).

Márczius második felében:

- Scolopax rusticola (erdei szalonka) márczius 20.
- „ gallinula (vízi szalonka),
- Motacilla alba (fehér billegény),
- „ flava (sárga billegény),
- Ardea purpurea (bibor gém),
- Ibis falcinellus (magyar botla),
- Numenius phaeopus (kis póling),
- Fulica atra (fekete szárcsa),
- Anser ferus (szürke lúd),
- „ segetum (vetési lúd),
- Anas fuligula (búbos rucza).

Márczius végén:

- Upupa epops (banka),
- Hirundo rustica (füstös fecske) 30-án egyesek,
- Cuculus canorus (hangos kakuk) többek állítása szerint már márczius 30-kán megszólalt, én először április 5-én hallottam.

Április első napjaiban:

- Ciconia alba (fehér gólya),
- Sylvia luscinia (fülemile)
- „ trochilus „
- „ rufa „
- „ atricapilla (barátka zenér),
- Scolopax major (közép lebenke),
- Turdus torquatus (örvös rigó),
- Saxicola oenanthe (hontsziklár),
- Yunx torquilla (nyaktekeres),
- Rallus aquaticus (vízi guvat),
- Gallinula porzana (bukó guvat).

Április közepén:

- Perdix coturnix (fűrj),
- Nycticorax ardeola (éjgém),
- Falco rufipes (vöröslábu solyom),
- Oriolus galbula (sárga aranybegy),
- Carbo pygmaeus (kis kormár),
- Calamodyta arundinacea (nádi zenér),
- Ardea ralloides (hajás kocsag).

Május elején:

- Sterna nigra (fekete halászká),
- „ leucoptera (tollagos halászká),
- Pelecanus onocrotalus et crispus (közönséges és bőbitás gödény. Május 6-kán érkezett egy 15

darabból álló kis csapat, melyek közül 4 darabot Bábólnán, Piskin, Déván és Ilyén löttek. A Bábólnán elejtett példány Pelecanus crispus:— ez csak szárnyalva volt, és jelenleg gr. Bethlen Olivérnél van Nalácson.

Május végén:

Calamodyta palustris (vízi zenér),

A Falco rufipes nálunk rendszeren minden második évben meg szokott jelenni 2—300-ból álló csapatban és nappal elszéledve a mezőn, legszívesebben tócsás helyeken s nyirkos réteken keresi táplálékát, esténként pedig éles kiáltások között szeszeregelve ellepi a jegenyefákat. — Jövetelőknek ideje ápril közepe, ápril végén pedig tovább vonulnak; azonban 3 év óta minden évben megjelennek, de mindig kevesen, alig 3—4 pár. Az idén néhány nappal előbb érkeztek mint más éveken szoktak. Apadóban van-e ezen hasznos madárfaj, avagy csak átvonulási útját változtatta? Nem tudom, mivel nálunk nem szoktak fészkelni, és úgy hiszem e kérdésre mind addig nem lehetend felelni, míg vonulásukat az ország különböző részeiben nem fogják észlelni.

A gázlók és úszómadarak száma néhány év óta szembetűnően apad, úgy hogy meggyőződésem szerint alig egy évtíz múlva sok oly faj, mely néhány év előtt közönséges volt, a ritkaságok közé fog tartozni. Ennek oka úgy hiszem kisebb tavaink kiapadásában és a Tisza-szabályozásban rejlik, mert a Maros vonalán költöző úszók és gázlók legnagyobb része a Tisza mentére szokott huzódni fészkelni, különösen Szeged környékire; de a mióta a Tisza szabályozása azon vidékben is végre van hajtva, rendkívül meggyérültek az ottani ezelőtt oly híres madártelepek, mint ezt magamnak is volt alkalmam tapasztalni az idei tavaszon.

Ime tisztelt gyülekezet ezekből áll az, mit a madarak átvonulásáról észlelnem sikerült.

Jól érzem én magam is minő hiányosok, ki nem elégitök jegyzeteim; azonban én a vonulást csak is a Maros mentén kísérhettem figyelommal, holott az úszó madarak nagy része útját a Szamos és Olt mentin szokta venni, a többi költöző madarak pedig a hegyi patakok mentin vonulnak délről nyugotra, és így igen természetesen jegyzékemben leginkább azon fajokat vehettem fel — különösen az apróbb madarak közül — melyek e vidéken le szoktak települni, melyek pedig útjokat más irányban szokták tenni, azokról nem szerezhettem magamnak tudomást. De éppen ez okból legyen szabad felszólítanom minden szakferfiut, hogy ne mulassa el a közelebbi őszi vonulást figyelemmel kísérni és észleleteit közzé tenni, mert csak is ez úton lehet a költözködés pontos átnézetét összeállítani; de másfelől leginkább ez úton egészíthetjük ki a nálunk honos fajok jegyzékét, mi annál kívánatosab volna, mivel mint fenntebb is érintem, az úszó madarak száma nálunk naponkint esőken s lehet pár év alatt egy vagy több faj merőben kimarad.